

Alla barns rätt till gemenskap i skolan och på fritiden

Majblommans rapport om barns villkor i Sveriges kommuner 2017

Majblomman
Alla barns blomma

2017-10-27, Rapport nr 38

Innehåll

Metod och syfte.....	4
Kommunrapporten i korthet	5
Årets MajKommun: Botkyrka	6
Barnfattighedsplaner och strategiarbete	8
Kommunala planer mot barnfattigdom	8
Utbildning av personal	8
Barnkonsekvensanalyser	9
Kommunala barnombudsmän.....	9
Avgifter i förskolan och skolan	10
Obetydliga belopp	10
Matsäck	11
Fruktstund	11
Barns villkor på fritiden	12
Fritidshem, förskola och ”nattis”	12
Barnomsorg och fritidshem för barn till arbetslösa	12
Omsorg på obekvämlig arbetstid	13
Fritidsaktiviteter	14
Kulturskola	15
Barns villkor på skolloven	16
Förskola och fritids på sommarlovet.....	16
Socialtjänsten om extra sommarlovsbidrag.....	17
Sommarlovsprogram.....	17
Barns villkor på jullovet	18
Socialtjänstens insatser under jullovet	18
Kommunikationer	19
Digitala verktyg och nätverk	20
Skoldatorer till elever i olika årskurser	21
Policies, utbildning, debatt, riktlinjer.....	22
Majblommans konkreta råd till kommuner som vill mildra effekten av ekonomisk utsatthet och inkludera alla barn i skolan och på fritiden	23
Majblommans roll för barn i hela landet.....	24
Bilagor och referenser	25

Omslagsfoto: Lisa Barryd

Inledning

Alla barns rätt till gemenskap med kompisarna i skolan och på fritiden

Varje år tar Majblomman reda på hur väl svenska kommuner tillgodoser barns rättigheter. Till hjälp har vi vår stora enkät, med frågor om barns villkor i skolan och kulturskolan, i kollektivtrafiken, på fritids samt under skollov och annan ledig tid. Enkäten visar också hur och huruvida barns rättigheter ges utrymme på olika nivåer i den kommunala organisationen. Vi undersöker bland annat om kommunerna sätter barns rättigheter högt på den politiska dagordningen, om man har en kommunal barnombudsman och om kommunanställda på olika nivåer får vidareutbildning om barns villkor och rättigheter.

I 2017 års rapport kan vi än en gång konstatera att det finns åtskilliga brister kvar att åtgärda, innan alla barn i Sverige har tillgång till meningsfull fritidsverksamhet, slipper kostnader i skolan och har råd att åka kollektivt när de behöver det. Samtidigt ser vi en ökad medvetenhet. Ett framsteg 2017 har varit den statliga sommarlovsreformen, som Majblomman bidragit till genom en vis opinionsbildning sedan början av 00-talet. Den nya möjligheten att rekvirera pengar till barns sommarlovsaktiviteter har fått nära nog samtliga kommuner i Sverige att ta steget. På så vis har mer ljus hamnat på en av våra högst prioriterade frågor.

När kommunala system och strukturer fungerar dåligt blir det ofta barnen som tvingas betala högsta priset. Om fritidshem inte finns efter tredje klass, i strid med skollagen, blir loven lätt trista och ensamma. Om skolan uppmanar barnfamiljer att skicka med lunch på alla utflykter tenderar vissa barn att bli "sjuka" på grund av den otillåtna kostnad detta innebär. Om kulturskolan är behäftad med avgifter väljer barn från resurssvaga hushåll ofta bort att delta. Sammantaget skapar frånan av barnperspektiv på olika områden ett utanförskap. Majblomman finns för att motverka det.

Årets MajKommun Botkyrka får sin utmärkelse för långvarigt och omfattande arbete för att få med alla barn både i skolan och på fritiden. Inte minst uppmärksammar vi att barns rättigheter återkommande står på agendan i så väl fullmäktige som i kommunstyrelsen. Vidare har Botkyrka en konkret metod för att ge alla barn en kostnadsfri skola, och man arbetar aktivt med kostnadsfria aktiviteter på skolloven sida vid sida med det lokala civilsamhället.

Vi avslutar rapporten med en rad handfasta råd. Att inom några år ha bockat av samtliga punkter är ett utmärkt och rimligt mål för de kommuner som verkligen vill säkerställa att alla barn får det de har rätt till enligt lag. Om alla kommuner sätter igång så kommer Majblommans vision om gemenskap för alla kompisarna en bra bit närmare.

289 kommuner och stadsdelar har i år medverkat i vår enkät. Varje svar gör nytta och bidrar till att förbättra barns situation i Sverige. Det är guld värt.

Generalsekreterare

Majblommans Riksförbund

Metod och syfte

Majblommans rapport om barns villkor i skolan och på fritiden baseras på en årlig, digital enkät som skickas med e-post till alla kommuner i Sverige. Enkäten tar upp barns lokala villkor vad gäller utbildning, socialtjänst samt kultur och fritid. Den är därför indelad i tre kapitel. De berörda förvaltningarna svarar bara på det avsnitt i enkäten som är relevant utifrån ansvarsområde. Om samma fråga råkar besvaras motstridigt av två förvaltningar ger Majblomman svaret från sakägande förvaltning företräde.

Kommunernas svar har systematiserats och sammanställts av webundersökningsföretaget Alstra. Ur en rådatafil har statistiken tagits fram och tydliggjorts genom illustrationer. Det sammantagna materialet ger en helhetsbild av barns villkor i svenska kommuner, och hjälper Majblommans att hitta goda exempel.

Efter att ha granskat alla svar kontaktar Majblomman ett mindre antal kommuner som enligt enkäten att döma värnar barns rättigheter på ett föredömligt sätt. Efter intervjuer med kommunföreträdare utser Majblomman sedan Årets MajKommun, alltså den kommun som bäst tillgodoser barns rättigheter. Den utvalda kommunen följer relevanta regelverk och arbetar konkret med barnperspektivet. Beslut om inkludering av alla barn tas på högsta politiska nivå.

Enkäten har i år delats upp i fyra delar. Total svarsfrekvens är **89,8 procent**. Här ingår kommuner/stadsdelar som besvarat hela enkäten och kommuner/stadsdelar som endast påbörjat en eller ett fåtal enkätdelar. De procenttal som anges i rapportens brödtext har beräknats i förhållande till det totala antalet svar på respektive fråga.

Majblommans kommunrapport och utmärkelsen Årets MajKommun syftar till:

- att belysa barns villkor i svenska kommuner.
- att följa upp kommuners arbete ur barnets perspektiv över tid.
- att framhålla det goda exemplet.
- att peka på typiska problem.
- att synliggöra och höja statusen på barns rättigheter i den aktuella debatten.
- att samla kunskap om barns villkor som kommuner kan ha användning av.

Årets rapport inleds med en presentation av Botkyrka kommun, som får utmärkelsen MajKommun 2017. Därefter redovisas enkätsvaren. Inledningsvis tar vi upp betydelsen av handlingsplaner och utbildning. Sedan följer en sammanställning av svar gällande skola, kultur och fritid samt socialtjänst. Särskilt fokus läggs på kommunernas arbete för trygga skollov för alla barn. Till sist listas Majblommans handfasta råd till kommuner som vill inkludera alla barn och motverka effekterna av barnfattigdom.

Kommunrapporten i korthet

Denna rapport bygger på en enkät till samtliga svenska kommuner, på temat barns villkor. Nedan följer en enkel sammanfattning.

Kommunledning

Av de medverkande kommunerna svarar 4 procent att de har en plan för bekämpning av barnfattigdom som de arbetar efter. 5 procent håller på att ta fram en sådan plan mot barnfattigdom.

18 procent av de svarande uppger att pedagogisk personal vidareutbildas gällande barns villkor i ekonomisk utsatthet. 62 procent svarar att de inte erbjuder sin personal sådan utbildning.

2 procent av kommunerna diskuterar ansvaret för utsatta barns villkor på skollov i kommunfullmäktige och 16 procent har en sådan diskussion i kommunstyrelsen. 68 procent av kommunerna uppger att man för sådana samtal i respektive förvaltning.

15 procent av kommunerna i enkäten har en kommunal barnombudsman anställd.

Utbildning

52 procent av kommunerna likställer begreppet "obetydlig kostnad" med noll kronor.

42 procent har en policy för matsäck som innebär att skolan alltid står för maten på utflykter och annan pedagogisk verksamhet utanför skolan.

På frågan om barn i grundskolan får fri kollektivtrafik svarar 7 procent ja, utan begränsningar. 23 procent erbjuder barn kollektivtrafik utan kostnad under skoltid.

15 procent av kommunerna har barnomsorg/fritids som vanligt även under sommarlovet. 84 procent håller öppet på sommarlovet men stänger vissa enheter.

59 procent svarar att skolelever förses med datorer eller surfplattor som kan tas med hem.

11 procent svarar att de digitala hjälpmedel som barnen får låna bara får användas i skolan.

Kultur och fritid

På frågan om kommunen erbjuder kulturskola för skolbarn, svarar 9 procent ja, utan kostnad.

71 procent svarar ja, men att kulturskolan kostar.

59 procent svarar att kommunen anordnar kostnadsfria aktiviteter löpande, medan 35 procent gör det vid enstaka tillfällen – ofta i form av "prova på-tillfällen". Endast tre procent svarar nej på frågan.

På frågan om kommunen erbjuder ett sommarlovsprogram svarar en majoritet om 87 procent ja, vilket är en ökning med 20 procent sedan 2016.

Socialtjänst

40 procent av kommunerna svarar ja på frågan om barnfamiljer med försörjningsstöd får extra bidrag inför jul. 54 procent ger inget sådant stöd.

21 procent ger ett extra bidrag till barnfamiljer med försörjningsstöd inför sommarlovet. 73 procent ger inget sådant stöd.

Årets MajKommun: Botkyrka

2017 går utmärkelsen **Årets MajKommun** till Botkyrka, som sedan länge arbetar medvetet, energiskt på bred front för att inkludera alla barn i gemenskapen i skolan såväl som på fritiden.

Botkyrka har fattat beslut om att betrakta barnkonventionen som "botkyrkalag", och kommunen är en av få som erbjuder medborgarna en **kommunal barnombudsman**. Ämbetet är en institution dit barn och föräldrar kan vända sig för att få praktiska råd, stöd och vägledning vad gäller regler, rättigheter och skyldigheter. Dessutom har BO i Botkyrka en kuratorsliknande funktion som barn och unga har nytta av i svåra situationer. Botkyrkas barnombudsman Ewa Hollén är en person med stor kunskap, erfarenhet och lyhördhet när det handlar om barns samtida villkor. Med tio års erfarenhet av barns villkor i Botkyrka utgör hon en kunskapsbank och en viktig kraft i kommunens arbete med att införliva barnkonventionen i hela organisationens dagliga arbete.

Botkyrka kommun **saknar en formell handlingsplan mot barnfattigdom/för inkludering. Detta är en medveten strategi**. Kommunledningen har gjort bedömningen att ett enskilt styrdokument vore mindre effektivt, och har i stället satt upp barnperspektivet på alla "checklistor" för ordinarie beslutsprocesser. Så kallade barnkonsekvensanalyser görs genomgående där det är möjligt. Barnperspektivet diskuteras så väl i fullmäktige, kommunstyrelse och socialnämnd som i folkhälsokommittén, kultur- och fritidsnämnden samt i tekniska nämnden.

Botkyrka har **nolltolerans mot kostnader i skolan** och använder sig sedan drygt tre år tillbaka av en konkret modell för att få alla skolor att leva upp till detta. Enligt beslut i utbildningsnämnden får varje skola ett öronmärkt, generöst bidrag att använda till sådant som annars tenderar att åläggas eleverna. Typiska exempel är krav på utflyktsmat hemifrån, skolreseavgifter eller daglig fruktstund. Om det visar sig att en skola trots det kommunala stödet har tagit ut elevkostnader riskerar bidraget att dras in. Upplägget kräver en aktiv dialog men har visat sig fungera väl mot den exkludering som lätt uppstår när barn från ekonomiskt utsatta familjer inte har råd med vardagliga investeringar.

Aktiviteter på skolloven är sedan länge ett återkommande inslag i Botkyrka. Man har sommarskola sedan över 20 år och sommarjobb erbjuds till de tonåringar som söker detta för första gången. Summergame och Wintergame arrangeras årligen, och ger barn möjlighet att prova på olika sporter utan kostnad. På plats finns välkända sportprofiler som sprider kunskap och inspiration. Vidare samverkar kommunen med föreningslivet som anordnar gratisaktiviteter på sommarlovet. Genom kultur- och fritidsföreningar arbetar man mycket med uppsökande verksamhet för att nå barn som tenderar att bli sittande hemma av ekonomiska skäl såväl som svårigheter att kommunicera.

Botkyrka håller förskola och **fritids öppet som vanligt** under såväl sommar- som jullov. Detta för att möta alla familjers behov oavsett deras försörjningsvillkor. Tanken är kompensatorisk: kommunen har uttalat att alla barn ska få vistas i en trygg och utvecklande miljö oaktat hur de har det hemma. Liknande skäl motiverar alla barns rätt till 35 timmars förskola och fritids i veckan, oavsett hur föräldrarna försörjer sig. Barn till arbetssökande eller sjukskrivna är alltså också välkomna till gemenskapen med kompisarna, varje dag. Kommunen kan konstatera att upplägget inte bara ger barn trygghet och stimulans på lika villkor utan också att det gynnar språkutvecklingen hos många barn. På så vis bidrar förskola och fritids till att lägga grunden för lyckade resultat i skolan. Annorlunda uttryckt betraktas tillgängliggörandet av förskola och fritids som en **social investering**.

En inkluderande strategi finns även i form av en **IT-satsning** i Botkyrka. Man lånar ut datorer eller läsplattor till alla skolbarn från och med sjätte klass, och skolans försäkring tas i bruk för det fall att en skada inträffar. I och med beslutet att satsa på digitalisering så menar Botkyrka kommun att det åligger skolan att eleverna verkligen har tillgång till arbetsredskap och uppkoppling.

Botkyrkas avgift till **kulturskolan** halverades till 350 kronor för några år sedan. Enkla instrument lånas och mer avancerade instrument kan hyras. Om en familj har haft försörjningsstöd i mer än sex månader så har barnen rätt till ett bidrag för fritidsaktiviteter. Kommunen kan konstatera att rekryteringen till kulturskolan har breddats sedan avgiften sänktes. Fler barn från socioekonomiskt utsatta familjer deltar idag i kulturskolan.

Barn i familjer med försörjningsstöd får kostnadsfri **kollektivtrafik** i Botkyrka, liksom barn med två boenden med ett minimiavstånd emellan. Endast gymnasieelever får busskort, men kommunen för en dialog med landstinget gällande kostnadsfri kollektivtrafik för alla skolbarn i framtiden.

Vad gäller anställdas vidareutbildning har Botkyrka kommun en **central kompetensfond** på 10 miljoner kronor, vilken används för fortbildning om barns rättigheter inom hela organisationen enligt ett "rullande" schema.

Barnfattighedsplaner och strategiarbete

Politisk målmedvetenhet, gedigen kunskap och effektiva strategier är grundläggande för att kommuner ska lyckas motverka utanförskap hos barn och unga i socioekonomiskt svaga familjer.

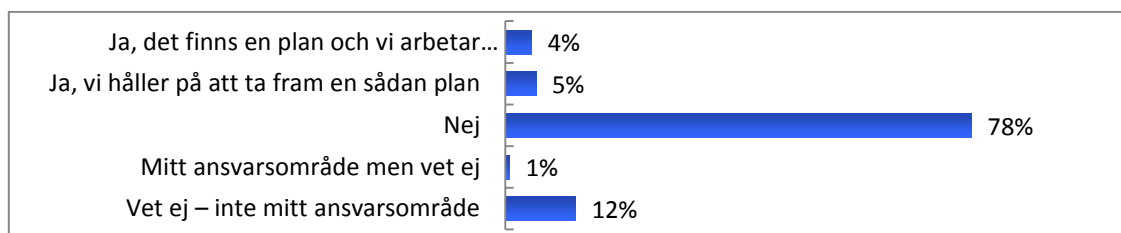
En gedigen handlingsplan mot barnfattigdom är till god hjälp för att bevaka att barns rättigheter i skolan och på fritiden värnas. Majblomman kan konstatera att kommuner som har detta jobbar i enlighet med skollagen och Barnkonventionen i högre grad än kommuner utan uttalade strategier. Vi kan också se att kommuner med handlingsplaner har högre svarspoäng i den enkät i som är ryggraden i denna rapport

Kommunala planer mot barnfattigdom

Vi frågade kommunerna om de tagit fram en plan för bekämpning av barnfattigdom. 4 procent svarar att man har en sådan plan och arbetar efter den. 5 procent av kommunerna anger att de håller på att ta fram en plan mot barnfattigdom. En majoritet om 78 procent svarar nekande på frågan, och 12 procent väljer svarsalternativet "vet ej – inte mitt ansvarsområde". En procent svarar detsamma, trots att frågan ligger på respondentens bord, vilket givetvis är anmärkningsvärt.

Den låga andelen kommuner som har en plan mot barnfattigdom är ett problem, eftersom avsaknaden av strategier och mål drabbar barn som hade behövt stöd, över hela landet. Vi noterar att planer mot barnfattigdom tycks vara något som är svårt att få fram för många av våra kommuner. Andelen som har en handlingsplan har varit påfallande låg alla de år då Majblommans kommunenkät skickats ut. En plan för att bekämpa barnfattigdom är i själva verket en plan för inkludering av alla barn.

Har kommunen tagit fram en plan för bekämpning av barnfattigdom?

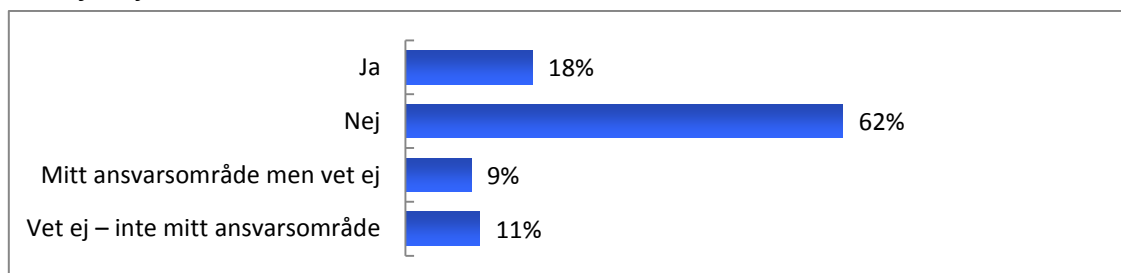

Utbildning av personal

Människor som arbetar direkt med barn eller fattar beslut som påverkar barn behöver kunskap om hur det är att växa upp i en familj med små marginaler. Förståelse för barns villkor i ekonomiskt utanförskap gör att professionella fattar klokare beslut i stort och smått. På så vis minskar risken för barns utanförskap.

Utbildning är en grundläggande åtgärd för att sprida kunskap, om stort och smått. Det gäller allt från att kunna identifiera utsatta barn och vidta långsiktiga åtgärder för deras bästa till att inte ta för givet att alla har ätit glass eller varit på stranden på lovet. Dessvärre är det fortfarande ovanligt att svenska kommuner satsar på grundläggande personalutbildning om utsatta barns villkor. Endast 18 procent svarar Ja medan 62 procent av kommunerna uppger att skolpersonal inte utbildas om barns villkor i en ekonomiskt utsatt familj.

Vidareutbildas skolpersonal i er kommun/stadsdel om villkoren för barn som lever i en ekonomiskt utsatt familj?

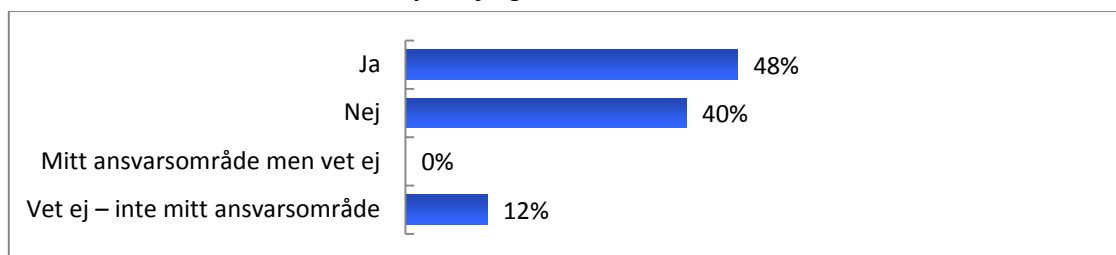

Barnkonsekvensanalyser

Barnkonsekvensanalyser är en förekommande metod som syftar till att beslutsfattare ska involvera barnperspektivet och Barnkonventionen i det dagliga förvaltningsarbetet. Annorlunda formulerat är barnkonsekvensanalyser ett konkret och etablerat verktyg för att implementera riktlinjer och handlingsplaner för barnets bästa på olika områden.

På frågan om kommunen gör barnkonsekvensanalyser i frågor som rör barn svarar nästan hälften, 48 procent, av kommunerna, ja. 40 procent uppger att de inte gör barnkonsekvensanalyser.

Gör kommunen barnkonsekvensanalyser i frågor som rör barn?

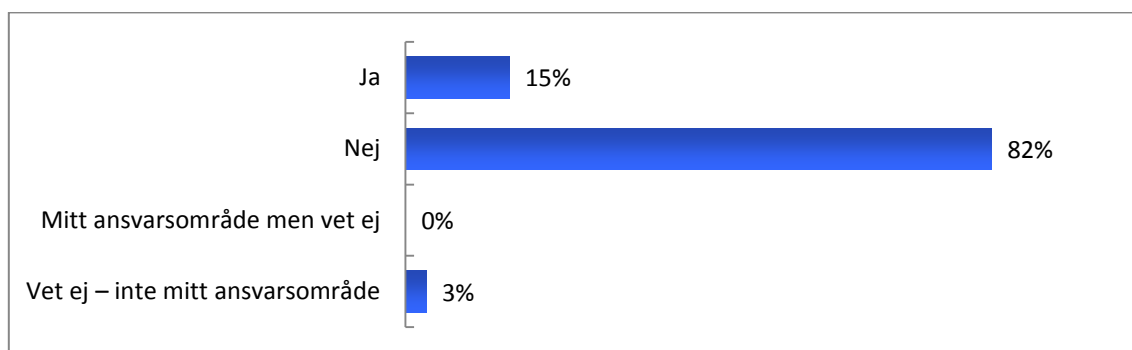
Kommunala barnombudsmän

I en handfull svenska kommuner har man valt att tillsätta en lokal barnombudsman. Uppdraget brukar bestå i att vägleda barn och föräldrar i olika ärenden, att bevaka att barns rättigheter står på den politiska agendan. BO fyller ibland även en kuratorsliknande funktion.

Majblomman ser kommunala barnombudsmän som ett gott verktyg för att barnperspektivet inte ska glömmas bort i olika sammanhang. Givetvis är en kommunal BO också en tillgång för enskilda barn och unga på olika sätt, beroende på tjänstens utseende.

På frågan om kommunen har en barnombudsman eller motsvarande svarar endast 15 procent ja, medan 82 procent svarar nej.

Har kommunen en kommunal barnombudsman eller motsvarande?

Avgifter i förskolan och skolan

Frågan om kostnader och avgifter i skolan är en av Majblommans högst prioriterade, eftersom ansökningarna till våra lokalföreningar fortfarande pekar på att alla barns rätt till en kostnadsfri utbildning är långt ifrån verklighet.

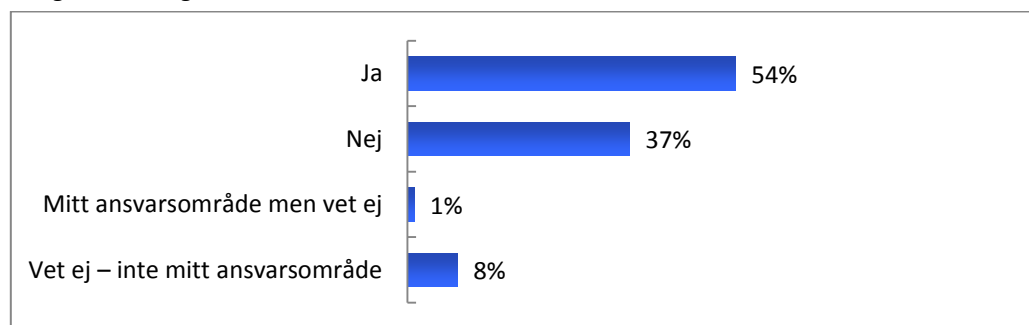
Kostnader i skolan

Skollagens huvudregel är att skolbarns utbildning ska vara helt kostnadsfri, vilket inkluderar sådant som indirekt innebär kostnader. Det kan handla om att familjen uppmanas att skicka med lunch till alla utflykter eller om att skolresor kostar en summa pengar. Lagen tillåter undantag från principen om avgiftsfrihet vid enstaka tillfällen, förutsatt att det handlar om så kallat obetydliga belopp. Insamlingar till exempelvis klasskassa, present till läraren eller till skolresor är tillåtna, förutsatt att det är frivilligt att medverka och att beloppet är valfritt.

Bakgrunden till kravet på avgiftsfrihet är att skolan ska verka kompensatoriskt. Det innebär i korthet att alla barn ska ha samma möjligheter till utbildning. Om ett barn kommer från ett hem med svaga ekonomiska och eller sociala resurser ska skolan kunna kompensera eleven så att hen får samma chans till kunskapsutveckling som sina kamrater. Det är med andra ord mycket viktigt att reglerna om exempelvis kostnadsfrihet följs. Försöker man kringgå dem kommer de barn som har det tuffast att drabbas hårdast.

På frågan om kommunen har en policy för obetydliga kostnader i skolan svarar en majoritet på 54 procent ja medan 37 procent svarar nej. Resterande väljer svarsalternativet *vet ej*.

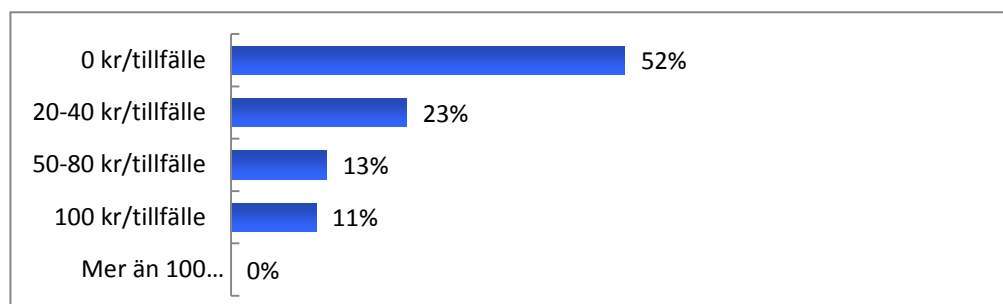
Har din kommun/stadsdel tagit fram en policy/riktlinje för obetydliga kostnader i skolan och övriga insamlingar i skolan?

Obetydliga belopp

Vilket belopp som ska anses obetydligt definieras inte i skollagen, som ger utrymme för tolkning. Störst andel av kommunerna meddelar i årets enkät att definierar obetydliga belopp som 0 kronor per tillfälle. Majoriteten menar med andra ord att barnen i praktiken inte ska behöva betala något alls i skolan. 23 procent likställer en obetydlig kostnad med mellan 20 och 40 kronor. 13 procent landar på 50 – 80 kronor medan 11 procent betraktar 100 kronor per tillfälle som en obetydlig kostnad.

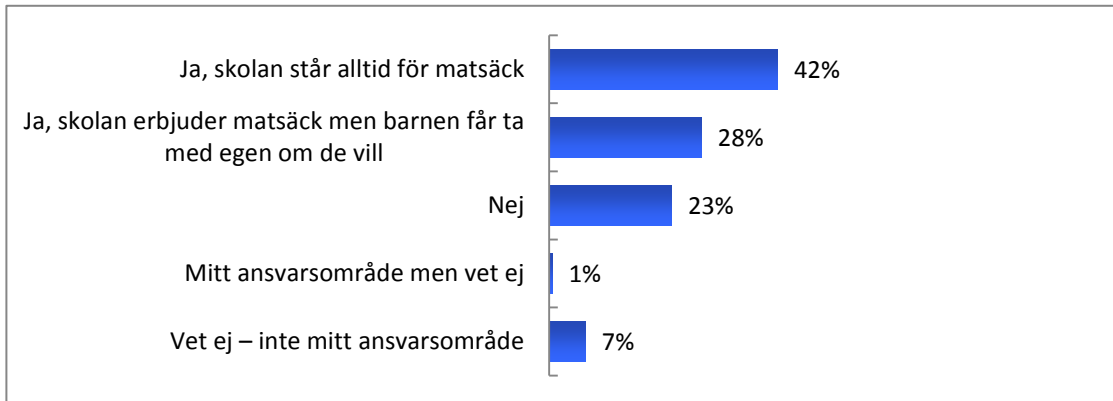
Hur stor är den "obetydliga avgift" som kommunen definierat?

Matsäck

Att elever tar med hemlagad lunchmatsäck på utflykter är en vanlig variant av avgift i skolan. I familjer med god ekonomi ses matsäckarna ofta som en trevlig tradition, men i familjer med svag ekonomi måste man vända på slantarna. Då är medhavad lunch ett problem. Veckan före barnbidraget kan utflyktsmat till barnet vara svårt att klara av, över huvud taget. Tas avgiften ut två gånger i månaden förvandlas den till en ekonomisk påfrestning, som dessutom alltså inte är tillåten.

Har din kommun/stadsdel någon specifik riktlinje/policy för medhavad matsäck vid skolutflykter?

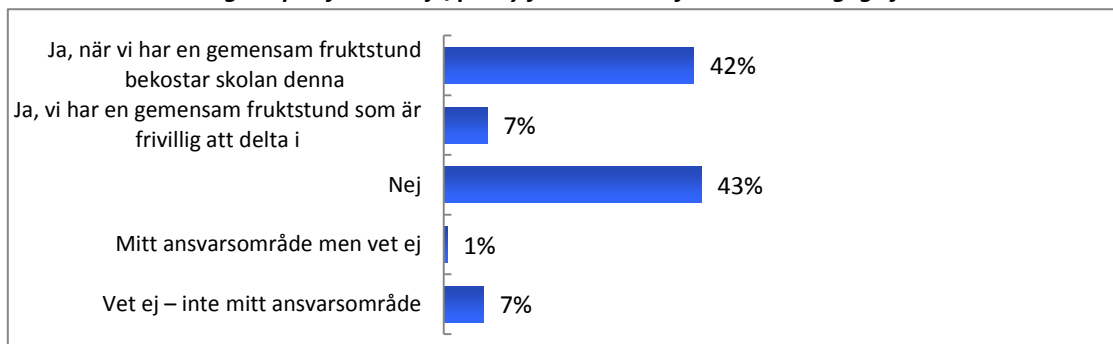
Fruktstund

Många skolor uppmanar sina elever att ha med en frukt att äta tillsammans med klasskompisarna, varje dag. En variant är att föräldrar betalar en summa för en fruktkorg så att barnen kan välja en frukt varje dag. För den som inte har några marginaler är en sådan insats inte självklar, tvärtom kan det innebära att man får dra in på mellanmål hemma på helgerna.

Varje enskilt äpple kostar kanske inte mycket, men om en förälder betalar tre kronor under ett läsår (minst 178 dagar, max 190 dagar) så kommer man upp i belopp över 500 kronor. Det handlar alltså om en avgift, vilket rimmar illa med skollagens regler.

I årets enkät svarar 42 procent att man har gemensam fruktstund, men att det är skolan som står för kostnaden. En procent fler svarar nej medan 7 procent anger att fruktstunden är frivillig. Att laborera med "valfrihet" är enligt Majblommans erfarenhet lurigt när det handlar om barn som i praktiken inte har något val på grund av familjens svaga ekonomi.

Har din kommun någon specifik riktlinje/policy för medhavad frukt till en daglig "fruktstund" i skolan?

Barns villkor på fritiden

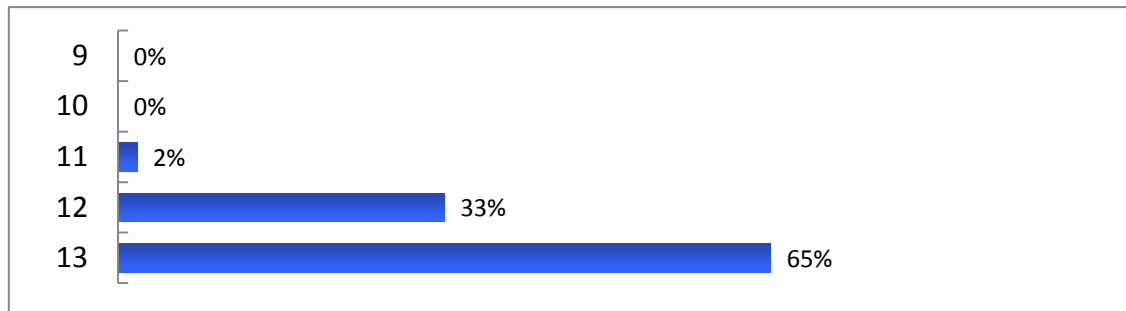
Majblommans verkar för att alla barn i Sverige ska kunna vara med i gemenskapen med kompisarna, även på fritiden. Inget barn ska tvingas hamna utanför för att familjen inte har råd med ett par vinterskor, en teaterkurs eller lite fika med kompisarna "på byn". Majblomman arbetar därför med personliga bidrag till enskilda barn, samtidigt som vi opinionsbildar för alla barns rättigheter över tid.

Fritidshem, förskola och "nattis"

Enligt skollagen har alla barn rätt till omsorgsfull och pedagogisk verksamhet också efter skoldagens slut. Kommunerna ska erbjuda fritidshem utifrån varje barns behov, till och med 13 års ålder. Men det är inte alla kommuner som faktiskt upprätthåller denna övre gräns. Vissa arrangerar så kallade fritidsklubbar någon gång efter lågstadiet, men eftersom detta ofta innebär en mindre organiserad, öppen verksamhet och ibland resväg för barnen så saknar många elever i praktiken omsorg i mellanstadiet.

På frågan om vilken åldersgräns kommunen har för barn på fritids svarar 65 procent att fritids är tillgängligt för barn upp till 13 år. Alltså följer en majoritet lagen fullt ut, men en dryg tredjedel lyckas inte lika väl.

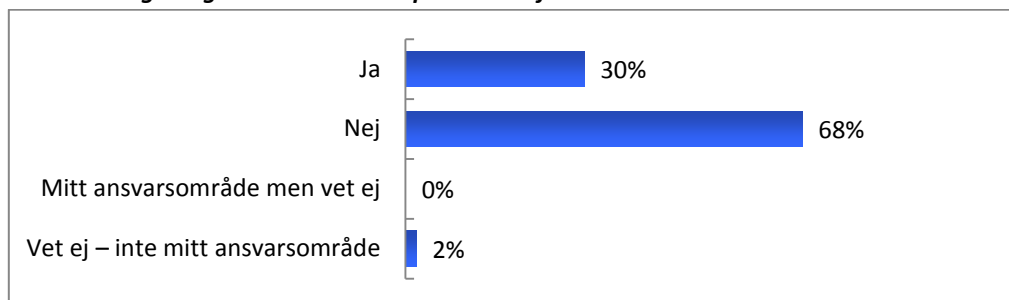
Till och med vilken ålder erbjuder kommunen/stadsdelen fritidshem?

Barnomsorg och fritidshem för barn till arbetslösa

Barn till arbetslösa har enligt lag rätt till förskola och fritidshem i 15 timma per vecka. Majblommans bedömning är att barn till arbetslösa inte sällan har ett extra behov av den trygghet och stimulans som förskola och fritidshem innebär. Att behöva lämna fritidshemmet när kompisarna är kvar kan vara problematiskt, särskilt om hemsituationen är svår. Därför ställer vår enkät frågan om kommunerna låter barn till arbetslösa gå i förskola och på fritids i högre grad än vad lagen garanterar. 68 procent svarar nekande medan 30 procent meddelar att det är möjligt för barn till arbetslösa att vistas mer än 15 timmar per vecka på förskolan eller fritids.

Erbjuder förskolor och fritidshem i kommunen/stadsdelen plats för barn till arbetslösa föräldrar, utöver de lagstadgade 15 timmarna per vecka i förskolan?

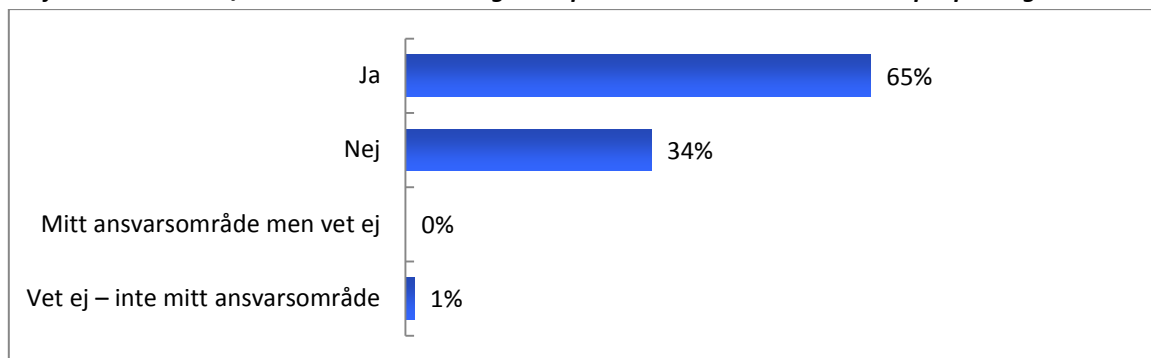

Omsorg på obekväma arbetstid

Alla barn växer inte upp i en familj med dubbel inkomst och trygga anställningsvillkor, inklusive semester när skolan stänger. Tvärtom är många som söker bidrag till sina barn från Majblomman ensamförsörjare, med små och osäkra inkomster. För dem är det särskilt besvärligt att få ihop vardagen såväl ekonomiskt som logistiskt. Många är arbetslösa eller har sjukpenning/sjukersättning, men också egenföretagare lever på helt andra villkor än den standard som många av våra system utgår ifrån. Är man frilansare inom kultur, media eller timanställd inom vården eller i butik så är obekväma arbetstider också vanligt.

Många av de ovan nämnda kategorierna och deras barn hamnar på undantag när kommunerna erbjuder fritids och förskola. Majblomman ser ett stort behov av flexibel barnomsorg och fritidsverksamhet. Därför frågar vi om kommunerna erbjuder "nattis", alltså barnomsorg på obekväma arbetstid. En majoritet om 65 procent svarar ja, 34 procent svarar nej. 1 procent säger att de inte vet.

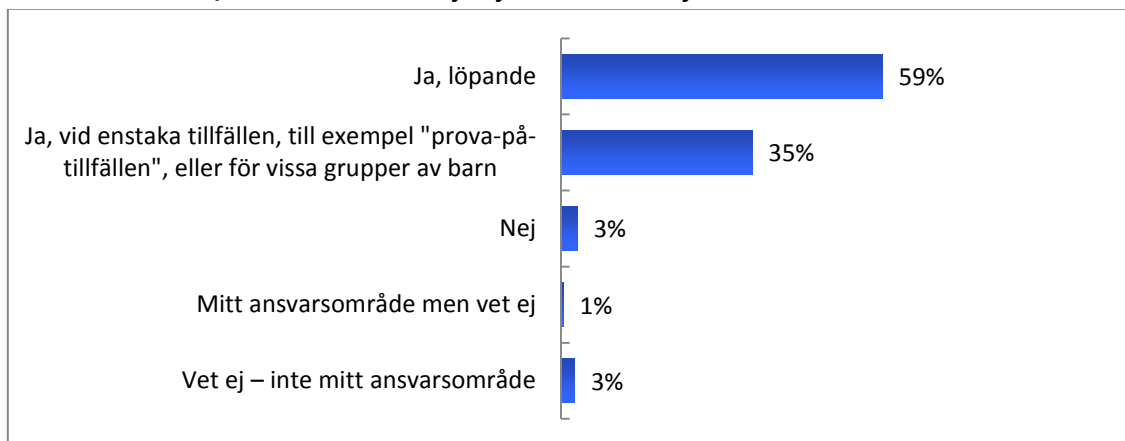
Erbjuder kommunen/stadsdelen barnomsorg även på obekväma arbetstid till exempel på helger och nätter?

Fritidsaktiviteter

Majblommans vision är att alla barn ska kunna vara med i gemenskapen med kompisarna, inte bara i skolan utan också på fritiden. Det är viktigt för barns hälsa och utveckling, och genom ansökningarna till våra lokalföreningar märker vi att här finns stora behov. I varje kommun finns barn som varken har ekonomisk möjlighet till spontanta aktiviteter eller terminslånga medlemskap i kulturföreningar och idrottsklubbar. Detta är bakgrunden till att vi frågar kommunerna om kostnadsfria fritidsaktiviteter för barn. 59 procent svarar att kommunen anordnar aktiviteter löpande, medan 35 procent gör det vid enstaka tillfällen – ofta i form av "prova på-tillfällen". Endast tre procent svarar nej på frågan.

Ordnar kommunen/stadsdelen kostnadsfria fritidsaktiviteter för barn?

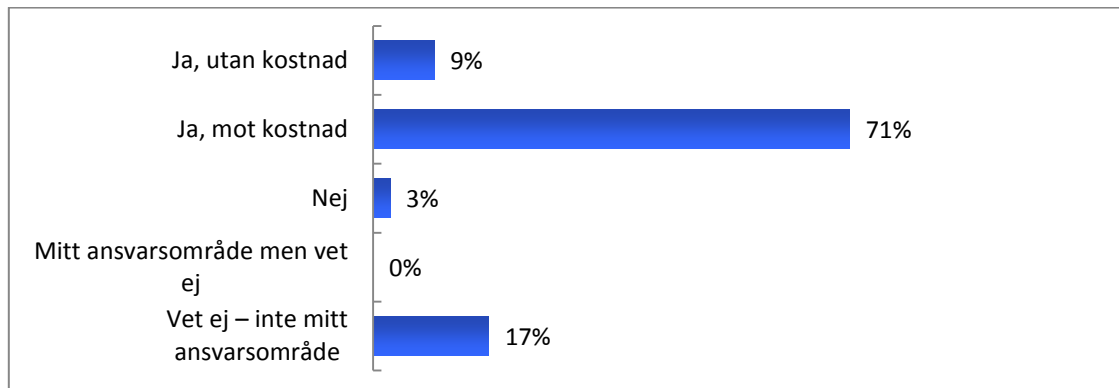

Kulturskola

Kommunerna kan erbjuda barn aktiviteter på olika sätt. En viktig svensk institution är kulturskolan, som i många år introducerat musik, konst och rörelse i barns liv. Många har på så vis fått med sig glädje och kunskap för resten av livet. Majblomman betraktar en kostnadsfri kulturskola som mycket viktig för barns välmående i stunden och för deras utveckling på sikt.

På frågan om kommunen erbjuder kulturskola för skolbarn, svarar 9 procent ja, utan kostnad. 71 procent svarar ja, men att kulturskolan kostar. 3 procent har ingen kulturskola att erbjuda över huvud taget och 17 procent väljer svarsalternativet "vet ej".

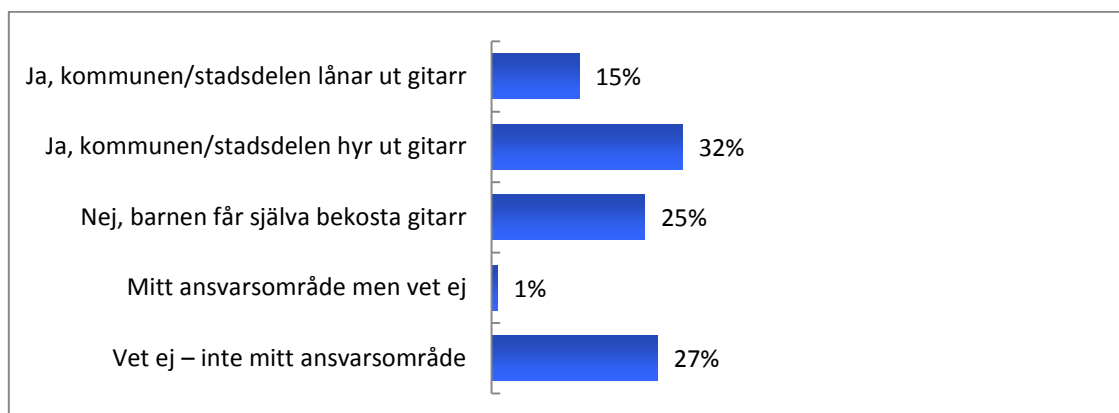
Erbjuder kommunen/stadsdelen kultur-/musikskola för skolbarn?

Många kurser på kulturskolan förutsätter att eleverna har utrustning av olika slag. Detta i sig kan vara ett hinder för barn med i ekonomiskt utsatta föräldrar.

För att få ett konkret exempel att jämföra med har vi frågat kommunerna om barn i kulturskolan möjlighet att låna eller hyra instrumentet gitarr. 15 procent av de svarande i enkäten uppger att kommunen lånar ut gitarr medan och 32 procent svarar att barnen får hyra instrumentet. 25 procent väljer svaret "nej, barnen får själva bekosta gitarr". Ungefär samma andel svarar att de inte vet: 27 procent.

Finns det möjlighet för barnen att låna eller hyra gitarr i kulturskolan?

Barns villkor på skolloven¹

En särskild del av enkäten gäller sommarlovet och andra längre lediga perioder, då vi vet att kommunernas insatser för barns välbefinnande och rättigheter är särskilt viktiga.

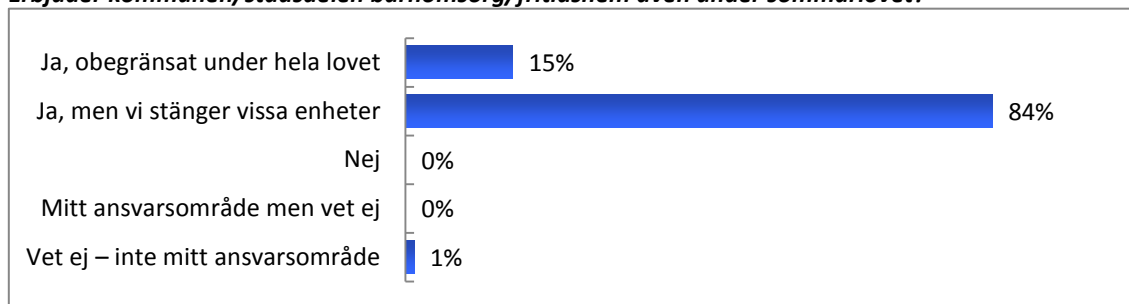
Förskola och fritids på sommarlovet

När fritids och förskolan stänger eller minskar ner under skolloven är det de barn som har det tuffast i sin vardag som drabbas hårdast. Inte minst ensamstående föräldrar med låga inkomster och ont om tid har svårt att kompensera för kommunal verksamhet som till vardags betyder stabilitet och stimulans för barnen.

På frågan om man erbjuder barnomsorg/fritids även under sommarlovet svarar 15 procent av kommunerna i enkäten ja, utan begränsningar. En majoritet om 84 procent uppger att man håller öppet, men stängt vissa enheter. I praktiken kan detta innebära att barn måste byta fritids och förskola under sommarlovet, vilket kan vara besvärligt särskilt för utsatta familjer.

Ingen kommun svarar att man stänger fritids helt. Detta är positivt, men betyder inte att alla barn får en fritidsverksamhet som de har rätt till. Det finns till exempel stadsdelar i Göteborg som stänger fritids för tredjeklassare så fort terminen är slut. Barnen hänvisas då till så kallade fritidsklubbar på pendlingsavstånd. Upplägget som sådant försvårar givetvis, i synnerhet för familjer under press.

Erbjuder kommunen/stadsdelen barnomsorg/fritidshem även under sommarlovet?

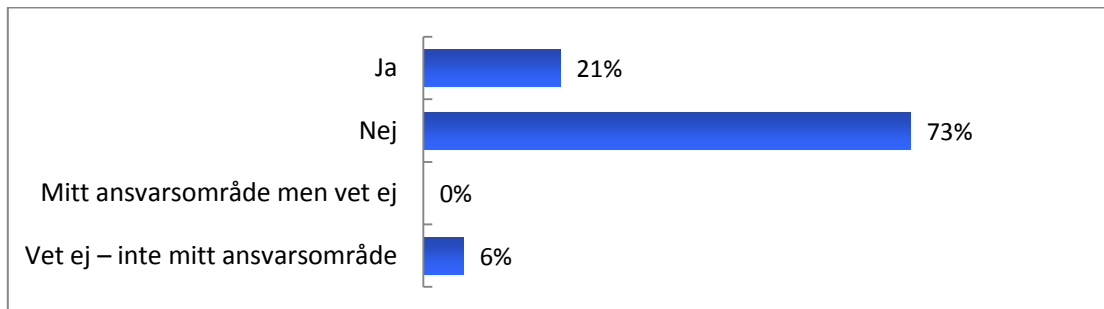

¹ Detta kapitel är hämtat ur Majblommans skollovsrapport 2017

Socialtjänsten om extra sommarlovsbidrag

Socialtjänsten i våra kommuner är i regel väl förtrogen med att sommarlovet är en påfrestande tid för barn som har det svårt. Ändå tar långt ifrån alla kommuner det ansvar som är möjligt enligt socialtjänstlagen, som extra påslag för levnadsomkostnader när skolmaten försvinner. 21 procent svarar ja på frågan om man ger ett extra bidrag till barnfamiljer med försörjningsstöd inför sommarlovet. 73 procent svarar nej på frågan.

Får barnfamiljer med försörjningsstöd extra bidrag inför sommarlovet?

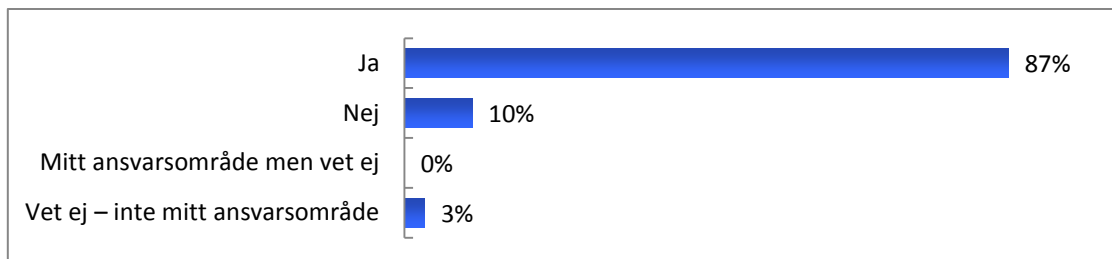

Sommarlovsprogram

Många kommuner erbjuder sommarlovsprogram av olika slag. Det kan handla om allt från gymnastikträning varje vecka till teaterskola över en helg eller badutflykter vid fint väder. Sådana upplägg kan göra stor skillnad för barn som är understimulerade och ensamma.

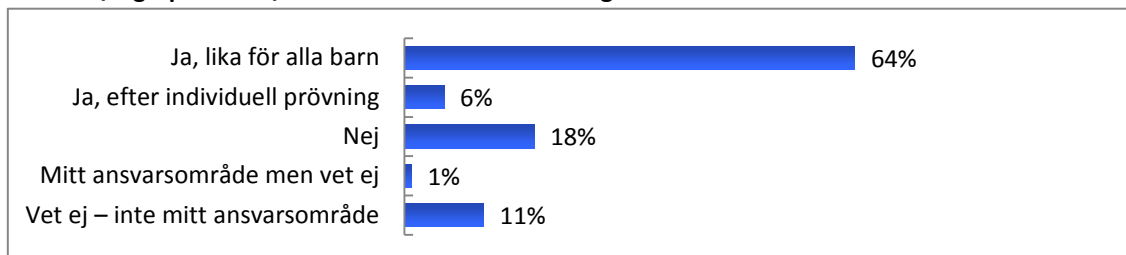
På frågan om kommunen erbjuder ett sommarlovsprogram svarar en majoritet om 87 procent ja, vilket också är en ökning med 20 procent sedan 2016.

Sätter kommunen/stadsdelen (själva eller tillsammans med andra samarbetspartners) ihop ett sommarlovs-program för barn och unga?

På frågan om sommarlovsaktiviteterna är avgiftsfria svarar 64 procent att de är kostnadsfria och gäller för alla barn. Det är fler kommuner som erbjuder kostnadsfria aktiviteter jämfört med 2016 då 32 procent uppgav att så var fallet. Endast 6 procent svarar att man erbjuder kostnadsfrihet efter individuell prövning vilket är en förbättring jämfört med 2016, då 12 procent valde detta svar. 18 procent av kommunerna svarar nej på frågan.

Är kollo-/lägerplatserna/ sommarlovsaktiviteterna avgiftsfria?

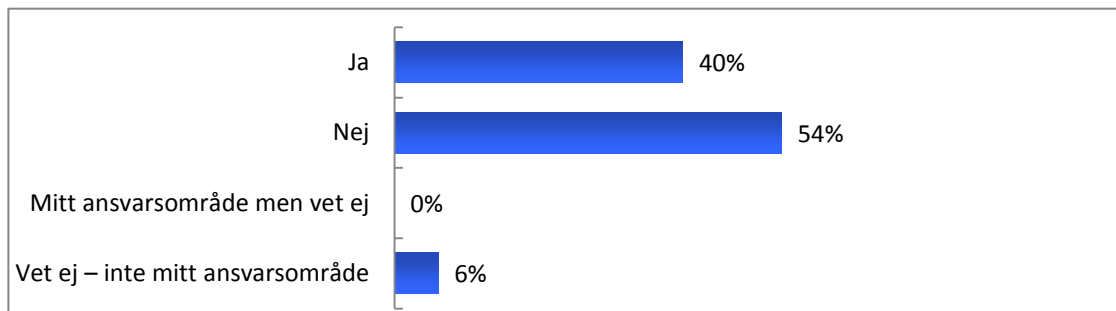
Barns villkor på jullovet

Inför julen tar Majblomman emot en stor mängd brev från föräldrar som vill ge sina barn en fin jul, med lite julmat och ett par julklappar. Behoven kommer fram extra tydligt i juletid bland barn i ekonomisk utsatthet. Man ska också komma ihåg att jullovet tränger undan den struktur och trygghet som skolan utgör för vissa barn under terminerna. Att kommuner samtidigt drar ner på omsorg och aktiviteter vid högtider kan vara mycket problematiskt för barn som lever på marginalen.

Socialtjänstens insatser under jullovet

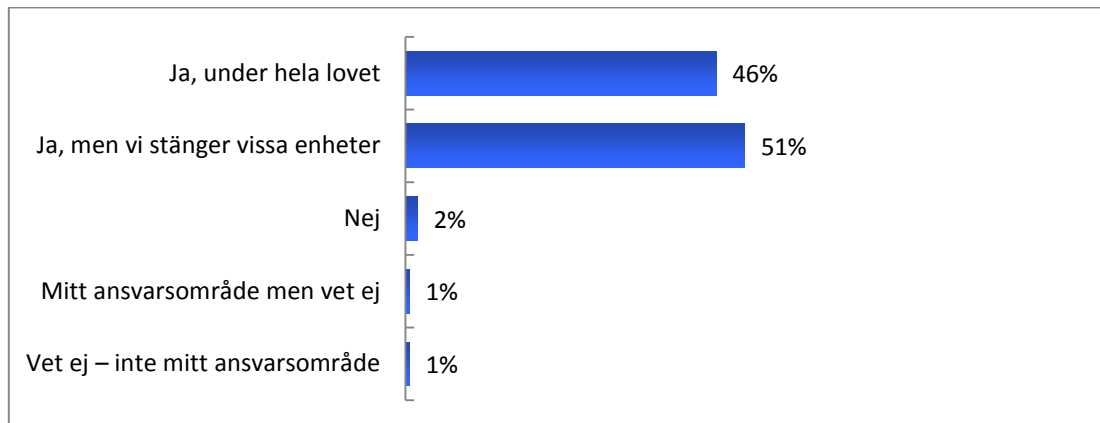
På frågan om barnfamiljer med försörjningsstöd får extra bidrag inför jul eller motsvarande svarar 54 procent nej, 40 procent av kommunerna svarar ja medan 6 procent väljer svarsalternativet "vet ej".

Får barnfamiljer med försörjningsstöd extra bidrag inför jul eller motsvarande högtider?

På frågan om kommunen erbjuder barnomsorg/fritidshem även under jullovet svarar 46 procent ja, medan 51 procent stänger vissa enheter. 2 procent svarar nej, och 2 procent väljer svarsalternativet "vet ej".

Erbjuder kommunen/stadsdelen barnomsorg/fritidshem även under jullovet?

Kommunikationer

Att ge skolelever tillgång till kostnadsfri kollektivtrafik är en viktig social investering i de flesta kommuner. Rörelsefrihet när skolan är stängd kan vara skillnaden mellan gemenskap och isolering särskilt för äldre barn. Att kunna hänga med på café, till stranden eller bara hälsa på en kompis blir möjligt om bussen inte kostar något.

På frågan om barn i grundskolan får fri kollektivtrafik svarar en mindre andel om 7 procent ja, utan begränsningar. 23 procent anger att kollektivtrafiken är kostnadsfri endast under skoltid och ytterligare 4 procent anger att skolbarn åker gratis vid en viss ålder, vanligtvis i högstadiet. Majoriteten av kommunerna, 59 procent, erbjuder inte skolbarn gratis kollektivtrafik över huvud taget.

Får barn i grundskolan åka gratis med kollektivtrafiken?

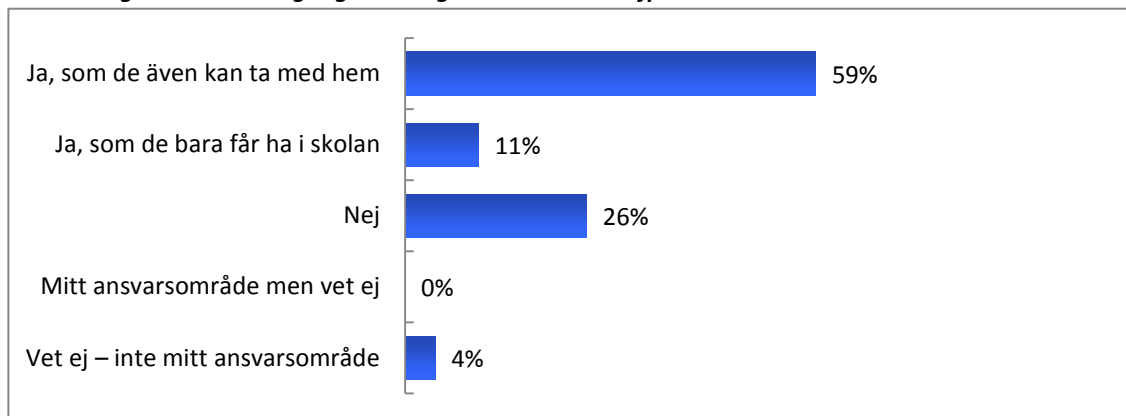

Digitala verktyg och nätverk

Svenska skolor tar inte sällan för givet att barnfamiljer kan sköta dialogen om barnens utbildning digitalt, och att alla elever kan göra läxor med hjälp av internet. Det förekommer att studiematerialet inte delas ut, utan ska hämtas från internet. Det vållar stora problem för människor som inte har resurser och digital kompetens.

Majblomman vill lyfta fram hur barn i ekonomisk utsatthet riskerar att halka efter sina kompisar i skolan och bli utanför på fritiden. I dag betyder gemenskap med kompisar inte bara att "hänga" på rasten eller ses och leka efter skolan. Barn lever idag sina liv också på nätet. Många konsumerar rörlig bild enbart på nätet, och även lågstadiesbarn använder sociala medier i olika mån. Men internets baksida är precis som i "verkliga" livet att inte alla barn kan vara med. Vi har frågat kommunerna om barn i grundskolan har tillgång till en egen dator eller motsvarande. 59 procent svarar ja, och att datorn kan tas med hem. 11 procent svarar att barnen får en egen dator som de bara får ha i skolan. 26 procent svarar att barnen inte får någon dator medan 4 procent av de svarande uppger att de inte vet vad som gäller skoldatorer.

Får barn i grundskolan tillgång till en egen dator eller surfplatta?

Det har visat sig att skolelever på vissa håll kan bli betalningsskyldiga, om IT-utrustningen skadas. På frågan vad som händer vid förlust av datorn eller vid olyckshändelse svarar 43 procent att skolans försäkring används, 20 procent använder skolans försäkring men eleven får betala självrisk. 18 procent vet inte medan 19 procent svarar att eleven blir ersättningsskyldig. I detta läge gäller att familjen har en egen försäkring som täcker skadan och familjen får bekosta självrisken.

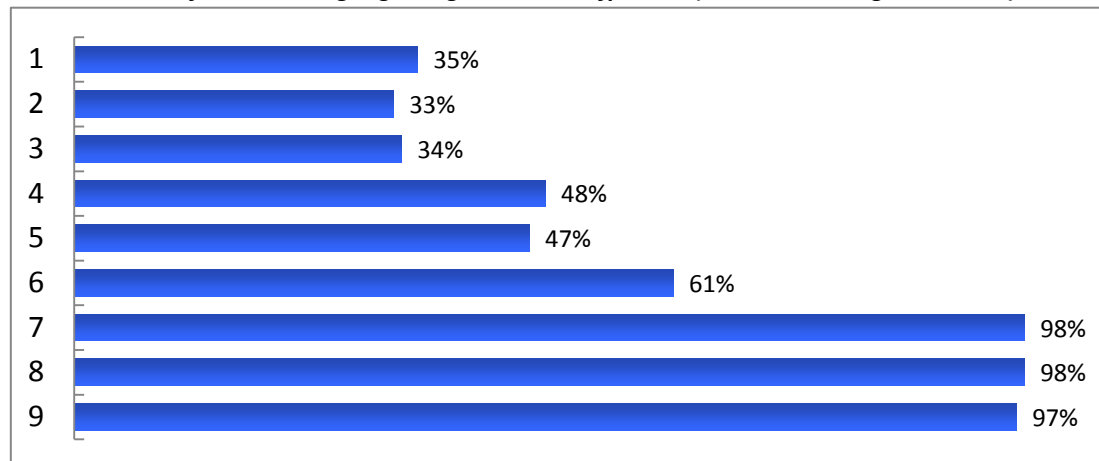
Vad händer vid förlust eller olyckshändelse av dator eller surfplatta?

Skoldatorer till elever i olika årskurser

I de kommuner där elever förses med dator/surfplatta är det vanligast att något äldre skolbarn kommer i fråga. Näst intill samtliga kommuner svarar att elever i högstadiet har tillgång till dator, och 61 procent av kommunerna i ger även datorer till sjätteklassare. Närmare hälften, 48 procent av kommunerna förser fjärdeklassare med datorer eller surfplattor.

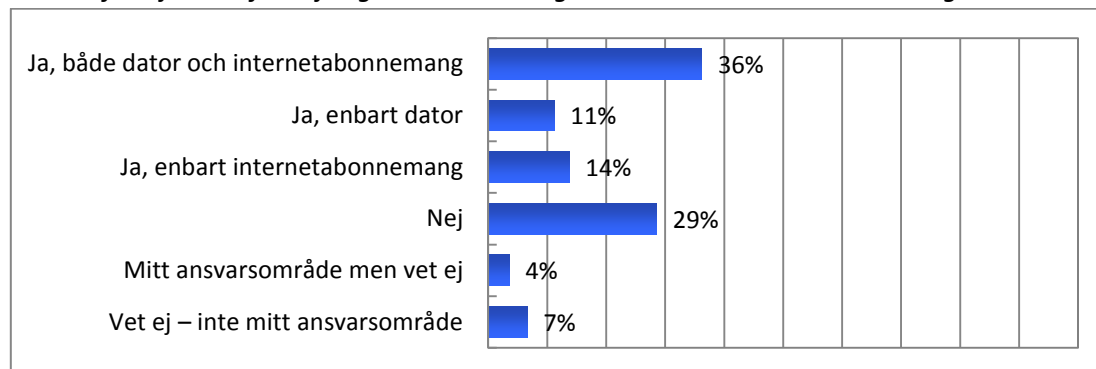
I vilka årskurser får eleven tillgång till egen dator/surfplatta? (markera samtliga årskurser)

Socialtjänsten och barns digitalisering

Det är viktigt för barn i familjer med svag ekonomi att kunna vara med i gemenskapen med kompisarna även på internet. Därför tittar Majblomman på hur socialtjänsten i svenska kommuner stöttar barn i familjer med försörjningsstöd. 36 procent svarar ja på frågan om dessa barnfamiljer får bidrag till dator och internetabonnemang. 11 procent svarar att man ger bidrag till endast dator och 14 procent hjälper till med enbart internetabonnemang. 29 procent av de svarande kommunerna ger inte bidrag till digitala verktyg och uppkoppling.

Får barnfamiljer med försörjningsstöd även bidrag till dator och internetabonnemang?

Policies, utbildning, debatt, riktlinjer

Barns villkor och rättigheter förtjänar att tas på stort allvar på högsta politiska nivå och i samtliga berörda förvaltningar. Om beslutsfattare är medvetna om och strävar efter detta så förbättras förutsättningarna för att alla barn ska få en trygg och stimulerande tillvaro året runt.

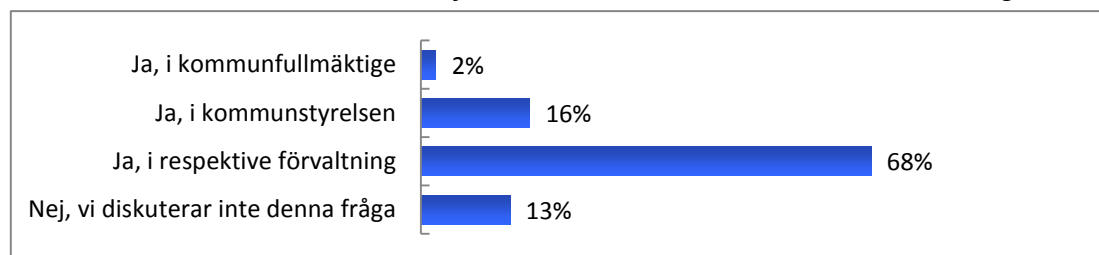
Majblomman lägger stor vikt vid att barns rättigheter står på den dagliga agendan i våra kommuner, inte bara i förvaltningarna utan också bland politiker på högsta beslutande nivå. Utan en levande och påläst diskussion riskerar barns rättigheter att prioriteras bort.

När det gäller kommunens ansvar för barn under skolloven är det klart beskrivet i skollagen. Skolverket slår fast att fritidshem är en pedagogisk gruppverksamhet som ska finnas för elever från 6 års ålder till och med vårterminen det år då de fyller 13 år även under skolloven. Att dra en gräns vid exempelvis tredje klass är inte i linje med detta.

Fritidshem kompletterar skolan på två sätt. Dels tar man emot elever på morgnar, eftermiddagar och lov, dels står man innehållsmässigt för andra erfarenheter och kunskaper än vad barnen normalt får i skolan. Skola och fritidshem bör tillsammans bidra till elevernas allsidiga utveckling och lärande.

Vi ställer frågan om **kommunens ansvar för barns villkor på skolloven** diskuteras i olika förvaltningar och beslutande organ. 2 procent av kommunerna svarar att detta görs i fullmäktige och 16 procent att diskussionen förs i kommunstyrelsen. 68 procent anger att ansvaret diskuteras i respektive förvaltning medan 13 procent meddelar att någon diskussion inte förs alls.

Diskuteras vilket ansvar kommunen har för barnen under de 16 veckor som skolan är stängd?

Majblommans konkreta råd till kommuner som vill mildra effekten av ekonomisk utsatthet och inkludera alla barn i skolan och på fritiden

- Lyft frågan till högsta politiska ledning om hur kommunen ska ta sitt ansvar för inkludering av alla barn. Sätt upp en tidsplan med målsättningar, och utforma en kommunal plan för att inkludera alla barn för likvärdiga livschanser. Flera kommuner som Kalmar, Örebro och Luleå använder gedigna dokument som kan inspirera.
- I en handlingsplan bör konkreta åtgärder formuleras för barnets liv. Här följer några exempel som med fördel kan införas i väntan på en fastlagd handlingsplan, och som skulle kunna göra vardagen lättare för många barn.
- Utbilda alla som arbetar med barn om vilka effekterna av ekonomisk utsatthet blir för barn. Med kunskap fattar man klokare beslut. Men kunskapen är dold eftersom varken barn eller föräldrar berättar hur de har det. I de kommuner som Majblomman arrangerat seminarier har vi noterat den tacksamhet personal upplever när de får klart för sig barnets oro och därmed kan ta klokare beslut.
- Anta tydliga riktlinjer vad gäller kostnadsfrihet i skolan. Använd gärna vår handbok för kostnader och insamlingar i skolan.
- Organisera återvinning och inköp av utrustning så att alla barn har möjlighet att vara med på idrottslektioner och friluftsdagar. Skolans Majblommepengar kan användas för inköp.
- Håll öppet på förskolor och fritidshem på skollov och erbjud attraktiva aktiviteter som barnen önskar så att fler vill vara på fritidshemmen. Erbjud gärna alla barn, även de som inte är inskrivna på fritidshem, att delta under skollov.
- Säkerställ att barn och deras föräldrar nås av information om vilka aktiviteter som erbjuds i kommunen under terminer och lov.
- Erbjud alla barn kostnadsfria resor med kollektivtrafiken året runt.
- Kompensera barnfamiljer som har försörjningsstöd med en generell lov-peng för ökade matkostnader, resekostnader och aktiviteter i samband med långledigheter.
- Ta i det pedagogiska samtalet inte för givet att alla skolbarn får uppleva äventyr och familjesemestrar på loven.

Majblommans roll för barn i hela landet

Majblomman har en särskild inblick i barns vardag i Sverige 2017. Genom våra 600 lokalföreningar som varje dag tar emot ansökningar från barnfamiljer får vi en bild av hur det är att växa upp på marginalen, här och nu. Våra volontärer kommer, genom barnen, i kontakt med tendenser och kan konstatera brister i de system som är tänkta att stötta barn. Det handlar om skolor som tar ut avgifter, om fritidshem som stänger på skollovet och om regioner som misslyckas med att förse alla barn med kostnadsfria glasögon.

När Majblomman upptäcker sprickor i välfärden agerar vi, både genom bidrag till enskilda barn och genom opinionsbildning och påverkansarbete gentemot makthavare. Konkreta resultat som visat sig de senaste åren är reformen för alla barns rätt till synhjälpmedel, sommarlovssatsningen som låter kommunerna söka statsbidrag för kostnadsfria aktiviteter och kollektivtrafikssatsningen som kommer 2018, då äldre skolbarn får kostnadsfria resor på sommarlovet.

Majblommans prioriterade frågor just nu är:

- Alla barns rätt till en kvalitetssäkrad verksamhet under alla skollov.
- Alla barns rätt till kostnadsfria synhjälpmedel
- Alla barns rätt till en kostnadsfri skola

Genom Majblommans lokalföreningar får enskilda barn ekonomiskt stöd till aktiviteter, ett vidgat kontaktnät och i många fall också stärkt självkänsla. För många barn innebär det stor lättnad och glädje att familjen har råd med vardagliga aktiviteter och saker, precis som "alla andra".

Majblomman möter och stärker barns röster både i enskilda fall och in den offentliga debatten, och det har vi gjort sedan starten 1907.

Majblommeföreningarnas utbetalda bidrag , (TKR)	2012	2013	2014	2015	2016
Kläder och skor	3 739	4 484	5 194	5 816	5 549
Fritidsaktiviteter, nöjen och kultur	2 804	3 311	3 927	4 162	4 702
Sommarlov	5 040	5 161	5 323	4 930	4 449
Övriga dyra och nödvändiga saker	2 360	2 456	2 854	2 987	2 870
Jul och andra högtider	1 964	1 884	2 300	2 219	1 938
Datorer	713	804	748	743	574
Glasögon	1 095	833	798	852	483
Skolaktiviteter	198	210	257	205	165
Bidrag till enskilda barn	17 913	19 143	21 401	21 914	20 730
Handkassa till skolsköterska/kurator	604	562	643	656	676
Lokala barnaktiviteter	1 919	1 841	2 033	2 426	3 401
Majblommepengar till barn	5 039	5 929	6 032	5 920	5 966
Majblommepengar till skolor, kårer	4 464	4 933	5 212	4 965	5 254
Totalt, grupper	12 026	13 265	13 920	13 967	15 297
Summa lokala bidrag	29 939	32 408	35 321	35 881	36 027

Bilagor och referenser

- I dokumentet **Listor och diagram** finns listor över alla kommuner och stadsdelar som svarat positivt ur barnperspektiv. En rad goda exempel ur enkäten återfinns också här.
- Sammanställningen av Majblommans insamling och bidrag per län visar hur mycket pengar vi delar ut i bidrag till enskilda barn samt till vilket ändamål som avses.
- Majblommans rapport nr 36 "Hållbara kommuner har barnets perspektiv" – 2016 års kommunrapport från Majblomman.
- Majblommans rapport nr 37 "Barns sommarlov och kommuners bristande ansvar" – kommunstatistik, föräldrars svar på frågor om sommarlovet, och citat från barn som hört av sig via Majblommans web.